

IMPRESSZIONIZMUS

Impresszionizmuson az irodalomban voltaképpen két dolgot értünk. Az egyik az írói ábrázolás gyakori módszere, mondhatni egyidős az irodalommal: mikor az író úgy ábrázolja az életet, úgy mutat be eseményeket, amint ezek *egyetlen* embernek a tudatában tükröződnek. Klasszikus példája Stendhal *A pármái Certosa* c. regényéből a waterlo-i csata leírása, — ahogyan az ifjú Fabrizio del Dongo tudatában tükröződik. A magyar irodalomból Gárdonyi Géza *Isten rabjai* c. regényét említhetjük; itt a középkori magyar kolostori életet Jancsi fráter szemével látjuk. Ebben az esetben az író — a sajátos beállítottság művészi varázsa érdekében — lemond az ábrázolás objektív érvényességéről, teljességéről.

Az impresszionizmus mint irodalmi irány a naturalizmus talaján születik meg, a naturalizmussal sok tekintetben párhuzamosan fejlődik, olykor alig lehet a kétfajta látásmódot különválasztani. Franciaországban, a francia festészetben tűnik fel először az impresszionista stílus Claude Monet tájképein és Edouard Manet-nek, Zola barátjának figurális művein. Náluk a rajz másodrendű, színpoltokból, színsávokból áll össze a kép; a pillanatnyi szemlélet megörökítésére törekcszenek. Az irodalom Musset-ben, főleg Musset verseiben látja az impresszionista ábrázolás első képviselőjét. A lírában Verlaine és Rimbaud költészete, a regényben és a novellában a Goncourt-testvérek, Daudet és Maupassant alkotásaiban, nálunk főképp Kosztolányi műveiben érvényesül legvonzóbb művészetel az impresszionista látásmód.

A naturalizmustól eltérően, amely objektív hitellel, a valóság összefüggéseire koncentrálván igyekszik ábrázolni, az impresszionista író műve pillanatnyiság és egyéniség kereszttüzeében születik meg; elsősorban pillanatnyi benyomást mutat be, programszerűen kerül az általánosítást, a tágabb tér- és időbeli érvényesség igényét. A későbbi impresszionistákkal (Wilde, a fiatal Rilke, Jacobsen) elterjed a differenciált érzések, árnyalati finomságok, raffinált élvezetek kultusza, és csak szűkkörű műértő elit-közönségre számíthatnak. Az impresszionizmus behatolt a kritikába is: a kritikusok főképp azt a hangulatot, benyomást, lelkiállapotot rögzítik, amelyet a mű kivált belőlük (Oscar Wilde, Alfred Kerr, nálunk Ignó tus kritikái).

SZONETT

A szonett műfaja valószínűleg Provence dalköltészetében születik meg, a XIII. században kerül át Itáliába s itt éli fénykorát az olasz nemzeti költészet első felvirágzása idején, Petrarca (1304—1374) költészetében. Tartalom és forma tekintetében a leginkább megkötött lírai műfajok egyike. Tizennégy sor; két négysoros és két háromsoros strófából áll. A két négysoros strófát ellentét, a mondanivaló bizonyos dialektikája állítja szembe a háromsoros strófákkal. Az utolsó sor többnyire egy meglepő hasonlat vagy kijelentés. A sorok leggyakrabban ötös és hatodfeles jambusok; a leggyakoribb rímképlet: a b b a, a b b a, c d c, d c d. A háromsoros strófiák rímképlete nagyon változó. Példaként ideírjuk Petrarcanak egy szonettjét, Sárközi György fordításában:

A szem, amelyről oly forrón daloltam,
a kar, a kéz, a lába, arca, keble,
melyeknek láttán magam is feledve
az emberek közt elmagányosodtam,

A színarany haj száz fényes bodorban,
angyalmosolyt villantó játszki kedve
most ott hever mind egy maroknyl

S én mégis élek! Búban és haragban,
mert elhagyott a fény, mit úgy szerettem,
s romlott hajóm vihar tépázza-rázza!

A szerelem dalát így abba hagytam:
az ért kiszáradt bennem és rekedten
csap át kifáradt lantom is sírásba.

A Petrarcaé mellett legismertebbek Shakespeare, Baudelaire, Carducci és Rilke szonettjei. A magyar irodalomban Szemere Pál honosította meg. A közelmúlt és a ma költészetében Babits Mihály és Szabó Lőrinc szonettjei a legszebbek.

★

VERIZMUS

A századforduló körül az olasz irodalomban is kibontakozik a naturalizmus, amelyet itt verizmusnak hívnak. Olaszországban azonban nemcsak a naturalizmus elnevezése különböző, hanem a tartalma is. Míg más irodalmakban főképp a városi életet, a nagyvárosi proletariátust és kispolgárságot ábrázolják a naturalista írók, Olaszországban a verizmus a falu élete, a paraszti életforma felé fordul, erősen hagyományvédő hangsúllyal. A verizmus legnagyobb írója *Giovanni Verga* (1840—1922) és a Nobel-díjas *Grazia Deledda* (1875—1936); Verga műveiben Szicília, Deledda regényeiben Szardínia parasztságának élete elvenedik meg.

(P. L.)